

the cognizance (reach) of the senses ; अतीन्द्रियेष्वप्युपपन्नदर्शनः R. 3.41; यत्तत्सुक्ष्ममतीन्द्रियं ज्ञानं यन्निर्विकल्पाख्यं तदतीन्द्रियमुच्यते; ज्ञाननिधिः Si. 1.11 —यः The Soul or Purusha, (in Sāṅkhyaphil.); the Supreme Soul. —यं 1 Pradhāna or Nature (in Sāṅkhyaphil.). —2 The mind (in Vedānta) योसावतीन्द्रियमाहः सुक्ष्मोऽव्यक्तः सनातनः Ms. 1.7 (Kull. इन्द्रियमतीत्य वर्तते इति °यं मनः).

अतीव [अति-इव] ind. 1 Exceedingly, excessively, very, very much, quite, too; पीडित, हृष्ट &c. —2 Surpassing, superior to (acc.); अतीवान्यान् भविष्यावः Mb.

अतुद a. Not bulky, lean, lank.

अतुर a. Ved. Not rich or liberal.

अतुल a. [न. व.] Unequalled, unsurpassed, matchless, peerless, incomparable, very great; भयम-तुलं गुरुलोकात् Pt. 5. 31; so पराक्रम-रूप &c. —लः The sesamum seed and plant (तिलकवृक्ष).

अतुल्य a. Unequalled &c.

अतुषार a. Not cold. **Comp.** —करः The Sun; so अतुहिनकर, रादिम, धामत् शब्दे &c.

अतुजि a. [न तुज्-कि द्विवदीर्घे] Not a donor or giver, not liberal (अदान्).

अतृप्त a. [न तृप्यते, उर-हिंसायां] Ved. Not obstructed or stopped or injured, unhurt. —तं The unlimited space, sky. —**Comp.** —वक्ष a. Ved. whose plans cannot be obstructed or are unhurt. —पथिन् a. Ved. whose path cannot be obstructed.

अतृणादः [न तृणं अति, अद्-अण्] 'Not eating grass', a new-born calf; अथ वत्सं जातमाहुरतृणाद इति Bri. Ar. Up.

अतृण्या [न. त.] A small quantity of grass.

अतृदिल a. [न तृयते वध्यते, तृद-किलच्] Ved. Not assailable, immovable, solid, firm (as a mountain).

अतेजस् a. [न. व.] 1 Not bright, dim. —2 Weak, feeble. —3 Insignificant; so अतेजस्क, अतेजस्विन्. —स् m. Dimness, shadow, darkness; absence of vigour, feebleness, dullness.

अत्कः [अतति गच्छति सततं विकृति, पथान् &c. अत्-कन् कित्त्वं Up. 3.43] 1 A traveller. —2 A limb or member (of the body). —3 (Ved.) Water, lightning, garment, armour (?).

अत्कीलः N. of the author of some Vedic hymns, a descendant of Visvāmītra.

अत्ता [अतति सततं संबभ्राति; अत्-तक् इडभावः] 1 A mother. —2 An elder sister. —3 A mother-in-law; (rarely) mother's sister.

अत्तिः f., अत्तिका [अत्यन्ते सर्वदा संबध्यते, कर्मणि कित्] An elder sister &c.

अत्तु &c. See under अद्.

अत्न [अतति जयपराजयौ अव, अत्-न] A battle, fight.

अत्नः [अतति सततं गच्छति; अत्-न Up. 3. 6.] 1 Wind. —2 The sun. —3 A traveller. Written also as अत्नु.

अत्यः [अतति शीघ्रं गच्छति, अत् कर्तरि यत्] A courser, steed.

अत्यहस a. Ved. Emancipated from sin or evil.

अत्यग्नि a. Surpassing fire. —ग्निः Morbidly rapid digestion.

अत्यग्निष्टोमः [अतिक्रान्तोऽग्निष्टोमं अधिकफलत्वात्] The optional second part of the Jyotishṭoma sacrifice.

अत्यकुश a. [अंकुशमतिक्रान्तः] Past the goad, uncontrollable, unmanageable; शमिवोदामं गजं Rām.

अत्यध्वन् m. A long or wearisome travelling; a long journey.

अत्यंत a. [अतिक्रान्तः अंतं सीमां नाशं]

1 Excessive, much, very great or strong; वैरं great enmity; मैत्री; हि-मोक्तिरानिलाः Ku. 5. 26. —2 Complete, perfect, absolute; °अभावः absolute non-existence; See below. —3 Endless, perpetual, permanent, everlasting, uninterrupted, unbroken; किं वा तवात्यंतवियोगमेवे हतजीविते R. 14. 65; भवत्यजरमत्यंतं Pt. 1. 151; °तं सुखमश्नुते Ms. 5. 46; Bg. 6. 28; कस्यात्यंतं सुखमुपनतं Me. 109; नायमत्यंतसंवासी लभ्यते येन केनचित् H. 4. 73. —तं ind. 1 Exceedingly, excessively, very much, to the highest degree; स्थायीभवति चात्यंतं रागः सुकृपदे यथा Pt. 1. 33; शिशु Mu. 4. 14 very young. —2 For ever, to the end (of life), through life; अत्यंतमात्मसदृशेष्वक्षयवद्भवानि राहो निवस्यति S. 1. 27 for all time, in perpetuity; सा चात्यंतमदर्शनं नयनयोर्याता V. 4. 2; oft in comp.; °गता See below; प्रियमत्यंतविलुप्तदर्शनं Ku. 4. 2 for ever lost to view; R. 14. 49. —3 Absolutely, perfectly, completely. —**Comp.** —अभावः absolute or complete non-existence, absolute non-entity, a thing which does not exist at any one of the three periods of time, or does not

exist for all time; वैकालिकसंसर्गावच्छिन्नप्रतियोगिकः. (This is considered to be नित्य or eternal and different from the other kinds of अभाव).

—ग a. going or walking too much or too fast. —गत a. gone or departed for ever, gone never to return; कथमत्यंतगता न मां वहेः R. 8. 56. 2. always applicable, perfectly intimate or pertinent. —गतिः f. 1. sense of 'completely'; अनत्यंतगतौ कात् P. V. 4. 4. 2. completion, accomplishment. —गामिन् a. 1. going or walking very much, going too fast or quickly. 2. excessive, much. —निवृत्तिः f. complete disappearance, absolute cessation. —वासिन् m. [वस्-णिनि] one who constantly stays with his preceptor, as a student. —संयोगः close proximity, uninterrupted continuity; कालाध्वनोरत्यंतसंयोगे P. II. 1. 29. 2. Inseparable co-existence. —संपर्कः excessive sexual intercourse. —सुकुमार a. very tender. (—रः) a kind of grain.

अत्यंतिक a. [अत्यंतं गच्छति; अत्यंत-ठन्] 1 Going too much or too fast. —2 Very near. —3 Not near, distant. —कं [अतिशयितं अंतिकं नैकट्यं] 1 Close proximity, immediate neighbourhood or being in close proximity. —2 [अतिक्रान्तं अंतिकं] Great distance.

अत्यंतीन a. [अत्यंतं गामी अत्यंतीनः, गृशं गता; अत्यंत-ख P. V. 2. 11] Going or walking too much, going too fast (अत्यंतगमनशील); लक्ष्मीं परंपरीणां स्वमत्यंतीनस्वमुन्नय Bk.

अत्यम्ल a. [अतिशयितोम्लो रसः कलपत्रादौ यस्य] Very acid or sour. —म्लः N. of a tree, Spondias Mangifera. —म्ला, पर्णी A species of citron (वनबीजपूर).

अत्यय, अत्ययिक &c. See under अती.

अत्यर्थ a. [अतिक्रान्तः अर्थं अनुरूपस्वरूपे] Beyond the proper worth or measure, excessive, very great, intense, exorbitant; °तापात् M. 2. 13 —र्थे adv. Very much, exceedingly, excessively; अत्यर्थं परदास्यमेत्य निपुणं नीती मनो वीर्यते Mu. 2. 5; प्रियो हि ज्ञानिनोत्सर्गमहं स च मम प्रियः Bg. 7. 17; oft. in comp.; °संपीडितः S. 7. 11 excessively pinched; °क्रुद्ध, °वृषित &c.

अत्यावि a. Ved. Passing over or through the sieve or strainer (epithet of Soma.).

अत्यष्टि f. [अतिक्रान्ता आष्टिं षोडशाक्षरपादां वृत्तिं एकाक्षराधिक्यात्] A metre of 4 lines, each containing 17 syllables.